

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Συνδρομή ἑτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20 — Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ
1 Ἰανουαρίου ἐκάστ. ἔτους καὶ εἶνε ἑτήσια. — Γραφεῖον Διευθ. Ἐπὶ τῆς λεωφ. Πανεπιστημίου 89.

23 Ἰουνίου 1885

Τόμος Ιθ'

ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ ΕΝ Τῇ ΔΥΣΕΙ ΚΑΙ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΤΑΚΤΙΚΗΣ

Συνέχεια· ἴδε σελ. 403.

Η'

Ὅσον καὶ ἂν θαυμάζωμεν τοὺς κατὰ τῶν Τούρκων πολέμους τῶν ἀρματωλῶν καὶ κλεφτῶν, πρέπει νὰ ἔχωμεν πάντοτε ὑπ' ὄψει ὅτι καὶ οἱ ἥρωες ἐκεῖνοι ἦσαν ἄνθρωποι, ἐπομένως εἶχον καὶ ὅλας τὰς ἀδυναμίας τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Εἰπομεν προηγουμένως ὅτι προθύμως οἱ στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοὶ ἄρχοντες ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Φράγκους ἐπὶ τῇ συνθήκῃ τῆς διατηρήσεως τῶν παλαιῶν προνομίων. Τὸ αὐτὸ δὲ ἤθελε συμβῆ καὶ ἐπὶ τῶν Τούρκων, ἂν οἱ βάρβαροι οὗτοι ἐγνώριζον τί ἐστὶ λόγος καὶ πίστις. Εὐρόντες παλαιὰν στρατιωτικὴν καὶ πολιτικὴν ἀριστοκρατίαν, ἐν τῇ πρώτῃ ἀνάγκῃ ὑπεσχέθησαν πλειότερα τῶν αἰτουμένων, ὕστερον ὅμως διὰ δόλου καὶ ἐγκλημάτων ἤρπασαν καὶ τὰ ἐναπομείναντα ψυχία. Καὶ οἱ μὲν πολιτικοὶ, κάλλιον σπουδάσαντες τὸν χαρακτήρα τοῦ κατακτητοῦ, κατώρθωσαν διὰ δουλικῶν ὑποκλίσεων καὶ ἄλλων ἐξευτελισμῶν ἀρεσκόντων εἰς ἀξέστους Ἀνατολίτας νὰ μείνωσιν, ἂν μὴ ἄλλο, τοῦλάχιστον ἀνεκτοί· καὶ εἶνε μὲν ἀληθές ὅτι συχνάκις οὗτοι ἔβλαψαν τὴν ἐθνικὴν ὑπόθεσιν, ἐξ ἴσου ὅμως ἀληθεύει ὅτι καὶ πολλάκις ἐξυπηρέτησαν αὐτὴν σκοπιμότερον τῶν κλεφτικῶν πολέμων. Ἡ πολιτικὴ ὅμως τῶν ὑποκλίσεων ἦτο ἄγνωστος εἰς τὸν τραχὺν ἀρματωλόν, ὁ δ' ἐξευτελισμὸς ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν στρατιωτικὴν φιλοτιμίαν του. Ἀφ' ἐτέρου καὶ οἱ Τούρκοι δὲν ἔδειξαν πρὸς τοὺς στρατιωτικοὺς ἄρχοντας οὔτε τὴν πρέπουσαν περιποίησιν, οὐδ' ἀπλήν ἀνοχήν, ἐκ σειρᾶς δὲ πολλῶν παθημάτων ὁ ἀρματωλὸς ἐπέισθη ὅτι ὁ ἄπιστος δεσπότης δὲν ἐνόει ν' ἀφήσῃ τὰ ὄπλα εἰς χεῖρας τοῦ ραγιαῖ. Ὅστι δὲν κατωρθώθη διὰ τῆς ὑποταγῆς, ἐπεβλήθη διὰ τῆς μαχαίρας. Ὅλοι οἱ πόλεμοι τῶν ἀρματωλῶν ἓνα

καὶ μόνον ἔχουσι σκοπόν, τὴν ἀνάκτησιν καὶ διατήρησιν τοῦ πατρογονικοῦ καπιτανάτου. Προαισθανόμενος ὁ γερο-Πάλας τὸν θάνατον, δὲν λυπεῖται ἐπὶ τούτῳ, ὅσον ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ ὅτι οἱ ἄπιστοι

θὰ μοῦ πατήσουν τὰ χωριά, τὸ πατρικὸ μου κῶλι.

Πρώτῃ πράξις παντὸς ἀρματωλικοῦ θριάμβου εἶνε ἡ διανομὴ τῆς κατακτηθείσης γῆς εἰς καπιτανάτα:

Ἐκεῖ μοιράζουσε φλωριά, ἐκεῖ καπιτανάτα· τοῦ Νίκου πέφτ' ἡ Ποταμιά, τοῦ Χρήστου ἡ Ἀλασῶνα, ὁ Τόλιας καπιτάνεψε φέτος 'ς τὴν Κατερίνα, καὶ τὸ μικρὸ Λαζόπουλο πήρε τὴν Πλαταμῶνα.

Ἐπανακτῶν τὴν πατρογονικὴν κλεισοῦραν, ἡ δερβένι, ὁ ἀρματωλὸς προθύμως προστατεύει τοὺς ἐν τῇ δικαιοδοσίᾳ του ὁμοεθνεῖς ὡς ὑπηκόους, καὶ ἐγγυᾶται τὴν ἀσφαλῆ διὰ τῶν στενῶν συγκοινωνιῶν, ἀφοῦ καὶ ὁ σουλτάνος ἐνδίδων εἰς τὴν βίαν ἀναγνωρίζει τὰ τετελεσμένα, καὶ ἀπὸ κλέφτου μετονομάζει ἀρματωλὸν τὸν νικητὴν. Τοῦτο κατώρθωσεν ὁ κλέφτης, οὐχὶ διότι ἦτο ἰκανὸς ν' ἀντιστῆ εἰς τ' ἀναριθμητὰ σμήνη τῶν Ὀσμανιδῶν, ἀλλὰ διότι ἐγίνωσκεν ἐν μυστήριον διδάσκον πῶς ἡ μόνος καταπολεμεῖ τὴν χιλιάδα. Τὸ μυστήριον ἐν ᾧ συγκεντροῦται ἅπανα ἡ ἀξία τοῦ μεσαιωνικοῦ Στρατιώτου καὶ τοῦ ἀρματωλοῦ εἶνε ἡ προρηθῆτα μέθοδος τῆς Παραδρομῆς, ἡ ὁ κλεφτοπόλεμος, τὸν ὁποῖον χαρακτηρίζει οὕτως αὐτὸ τὸ προοίμιον τῆς πολλάκις μνημονευθείσης τακτικῆς: «αὕτη τοίνυν κατὰ τοσοῦτον ἔχει τὸ χρήσιμον, ὅτι περ οἱ ταύτην μετήλθοσαν μετ' ὀλίγου μαχίμου λαοῦ μέγιστα καὶ ἀξιωμακρόνευτα ἐξέτελεσαν ἔργα. Καὶ γὰρ ἄτινα μὴ κατορθῶσαι ἴσχυσεν ἡ ἐτόλμησεν ἡ Ῥωμαίων σύμπασα στρατιά, ὅτε τὰ τῶν Κιλικῶν καὶ τοῦ Χαμβδᾶ ἤκαμαζεν, εἰς ἐνίοτε τῶν ἀρίστων στρατηγῶν σὺν μόνῳ τῷ τοῦ ὑπ' αὐτὸν θέματος λαῷ, φρονίμως καὶ ἐμπειρῶς τοὺς πολεμίους ἐπιτηδευσάμενος, καὶ συνετῶς διατιθεὶς καὶ στρατηγήσας, ἀπῆρτισε.» Ἐνόσω ὁ πόλεμος ἀναγνωρίζεται ὡς ἀναγκαῖον κακόν, ἡ στρατηγικὴ, δηλαδή ὁ δόλος, ἀποτελεῖ τὴν κορωνίδα πάσης νίκης, ὅθεν καὶ ὁ Βεγέτιος κάλλιστα χαρακτηρίζει τὴν ἐλληνικὴν τακτικὴν ὡς ἔργον εὐφυΐας μᾶλλον, ἢ γενναίου τητος.

“Απασα ἡ μέθοδος τῆς Παραδρομῆς συνίσταται εἰς τὸν διοργανισμὸν τῆς ἐνέδρας, οὐχὶ ἐνέδρας ἀτίμου, ἀλλ’ ἐπιστημονικῆς καὶ παρεσκευασμένης καθ’ ὅλους τοὺς ἐντίμους κανόνας τῆς στρατηγικῆς, καὶ εἰς ἐπιτυχίαν τῆς ὁποίας ἀπαιτεῖται καὶ ὀφθαλμὸς στρατηγικός, καὶ ἀνδρεία χειρός, καὶ πείρα μακρά. Αὕτη εἶνε ἡ ἐν τῷ Ἐρωτοκρίτῳ λεγομένη τέχνη καὶ μαστοργία¹⁾, ἣτις καὶ ἐν τῇ μονομαχίᾳ ἐφαρμοζομένη ἀναδεικνύει νικητὴν τὸν ἐνέδρον, χωρὶς νὰ τὸν ἀτιμᾷζῃ ὡς δολοφόνον:

Πολλὰ μεγάλην δύναμιν ἔχ’ ὁ Καραμανίτης,
πλειᾶς τέχνης καὶ πλειᾶς μαστοργίας εἶν’ τὸ παιδί τῆς
Κρήτης,
καὶ μὲ τὴν τέχνην συντηρᾷ τὴν ὥρα τοῦ μαλλόνει,
τὴν χέρα τοῦ Σπιθλιοντα σὲ παιὰ μεριά ξαμόνει,
κ’ ἐξώφευγε ταῖς κοπαναίς, κ’ ἔβλεπε τὸ σπαθί του,
κι’ ὡσὰν ἀετὸς ἐπᾶ κ’ ἐκεῖ ἐπέτα τὸ κορμί του.

Ἐν τῷ ὄραφας τὰ χρονικὰ τοῦ Μοραΐως συγκρίνει ἐν τοῖς ἐξῆς στίχοις τὴν μεταξύ Φράγκων καὶ Ἑλλήνων διαφορὰν ἐν τῷ μάχεσθαι:

... οἱ Ῥωμαῖοι οὐδὲν ἔνε στρατιωτικῶν
νὰ πολεμοῦν εἰς πρόσωπον ὡσὰν ἐμεῖς οἱ Φράγκοι·
διατὶ ἔχουν πονηρίαν καὶ πολεμοῦν μὲ τέχνην²⁾.

Διὰ τῆς τακτικῆς τῶν Πελοποννησίων Στρατιωτῶν κατεβλήθησαν τ’ ἀπειράριθμα στίφη τῶν Γερμανῶν ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Tagliacozzo (1268). Τὴν διὰ τῆς ἐνέδρας ταύτης νίκην ἀποκαλεῖ ὁ Δάντης «vincere senz’ arme.»

Τὰ ἐγγρύμματα καὶ ταῖς χωσιαῖς ἐχῶσαν εἰς τοὺς τόπους,
ὅπου ἔπρεπε κ’ ἐτύχαινε καὶ ἦτον ἐπίδειξις...
οὕτως τοὺς ἐκατάσφαζαν ὡσὰν ἀγριοχοιρίδια.

Διὰ τῆς αὐτῆς δὲ τέχνης δύο ὕστερον ἑκατόνταετηρίδας ὁ Κάρολος Η’ ἐπερικυκλώθη καὶ πολλὰ ἔπαθεν ὑπὸ τῶν ἡμετέρων Στρατιωτῶν ἐν Φορνόβω (1495).

Τὰ δημοτικὰ ἄσματα ψάλλοντα τοὺς κλεφτικούς πολέμους μελαγχολικῶς ἀναπολοῦσι τοὺς αὐτοὺς σχεδὸν λόγους τῆς ἀκριτικῆς τακτικῆς, ὅτι μόνον διὰ τῆς τέχνης δύναται ὁ μικρὸς ν’ ἀντισταθῇ πρὸς τὸν μέγαν:

Ἄνάρρη ἀνάρρη πᾶρριχαν οἱ κλέφταις τὰ τουφέκια,
γιατ’ εἶν’ οἱ μαῦροι διαλεχταί, γιατ’ εἶν’ οἱ μαῦροι ἴλιγοι.

Θ’

Πολλάκις ἐμνημονεύσαμεν Στρατιώτας καὶ ἄρματωλους, κλέφτας, καὶ ἀπελάτας, καὶ ἀκρί-

¹⁾ Ἐν τῷ περὶ ἀκριτικῶν θεματῶν ὀρισμῷ τῆς Παραδρομῆς ἡ ἐνέδρα λέγεται μηχανή, λέξις ἀκριβῶς ἀναποκρινόμενη πρὸς τὴν μαστοργίαν, ἐν δὲ τῇ δημογορίᾳ τοῦ Φωκά, μηχανενομαί: «Δεῖ οὖν Ῥωμαῖους ὄντας μεμηχανῆσθαι τὰ καὶ βεβουλεύσθαι δεόντως ἐν τοῖς ἀπόροις ἐξευρίσκειν τὰ πρόσφορα, ἀπρεῖσθαι τε πρὸ τῶν δεινῶν τὰ συμφέροντα.» Λέων Διάκονος.

²⁾ Τὰ αὐτὰ λέγει καὶ ὁ Φωκάς ἐν τῇ δημογορίᾳ του: «μὴ οὖν ἀλογίστω φορᾷ καὶ παραβόλοις τοιμήμασιν εἰς πρῶτον αὐτομολήσωμεν ὄλεθρον».

τας, οὐχὶ συγχέοντες τὰ πράγματα, ἀλλὰ θεωροῦντες ταῦτα τοσοῦτον συναφῆ, ὥστε ἀδύνατον νὰ ὀρισθῇ ἂν ὁ ἀπελάτης παρήγαγε τὸν ἀκρίταν ἢ ὁ κλέφτης τὸν ἄρματωλόν. Ἡ αὕτη σχέσις ἐπικρατεῖ καὶ ἐν τοῖς δημοτικοῖς ἄσμασι τοσοῦτον στενῆ, ὥστε δύσκολος ἡ διάκρισις τοῦ ἀκριτικοῦ ἀπὸ τοῦ στρατιωτικοῦ κύκλου. Ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς τουρκοκρατίας γινώσκωμεν ὅτι πολλάκις ὁ ἄρματωλὸς μετεβλήθη εἰς κλέφτην, ἀλλὰ πολλάκις καὶ ὁ κλέφτης ἀνεγνωρίσθη ἄρματωλός: διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἔχομεν κλέφτην ἄγριον καὶ κλέφτην ἡμερον, ὡς οἱ Βυζαντινοὶ εἶχον ἀπελάτην τῶν βουινῶν καὶ ἀπελάτην ἀξιώματικόν τῆς αὐλῆς. Παρὰ Σουΐδα ὁ ἀπελάτης συγγέεται πρὸς τὸν Στρατιώτην, ἢ μᾶλλον ἀποτελεῖ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον: «πελάτην Στρατιώτην τῶν ἐκ τοῦ καταλόγου ἐκώλυσε παρεῖναι τινι.»¹⁾ Τοιαύτην σύγχυσιν μεταξὺ ἀπελάτου καὶ Στρατιώτου ἀνευρίσκωμεν καὶ ἐν τοῖς χρονικοῖς τοῦ Μοραΐως. Ἐνῶ τὸ ἑλληνικὸν κείμενον ἀποκαλεῖ τὸν ἄρχοντα τῆς Ἀργολίδος Λέοντα τὸν Σουλὸν «φοβερόν Στρατιώτην», τὸ γαλλικὸν (σελ. 36) τὸν ὀνομάζει *apeles et vaillant*, τὸ δὲ πρωτάκουστον ἐν τῇ γαλλικῇ γλώσσῃ *apeles* οὐδὲν ἕτερον εἶνε ἢ παραφθορὰ τοῦ ἀπελάτης. Ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων διδομένων πληροφοροῦμεθα ὅτι ὁ ἀκρίτας, ὁ Στρατιώτης καὶ ὁ ἄρματωλός, εἶνε τοσοῦτον συνδεδεμένοι, ὥστε ὁ εἰς συμπαρέλκει καὶ τοὺς δύο ἐτέρους ὁμοτέχους. Ἐξετάσαντες τὰς ἐν τῇ Παραδρομῇ ἀκριτικὰς λέξεις ἐσημειώσαμεν καὶ τὴν πρόνοιαν καὶ τὸ προνοῦμαι, ὑποσχεθέντες εἰδικώτερον περὶ τούτων λόγον, καὶ εἶνε καιρὸς νὰ ἐκπληρώσωμεν τὴν ὑπόσχεσιν.

Τὰ χρονικὰ τοῦ Μοραΐως συνθέστατα ἀναφέρουσι ταῖς προνοιαῖς τῶν ἀρχοντοπούλων, οἵτινες διὰ τοῦτο ἐλέγοντο καὶ προνοιασμένοι, προνοιατόροι, καὶ ἐν ἐνετικῶς ἐγγράφοις *prognati*. Ἐν ἀρχῇ ἐσημειώσαμεν ὅτι ἐπὶ ἐνετοκρατίας ἡ πρόνοια ἦν μικρὸν τιμᾶριον, ἢ λεγομένη *provisione*: ἀλλ’ εἰς τὰ προρρηθέντα μνημεῖα βλέπομεν πολλάκις τοὺς προνοιασμένους, ἢ προνοιάτορας, ἀποτελοῦντας ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον πρὸς τοὺς Στρατιώτας, ἀκρίτας καὶ ἄρματωλους: οὕτως ἐν στίχῳ 748 ἀναγινώσκωμεν:

ἐκεῖνοι ποῦ ἐπρονοιάζασι ταῖς χώρας τῶν Στρατιώτων,
ἐνῶ ἐν στίχοις 645-6 ὁ προνοιάτωρ ἐκπληροῖ καθαρὸν ἔργον ἄρματωλοῦ τῆς τουρκοκρατίας.

Ἐκεῖνοι ὅπου εἶχαν ταῖς προνοιαῖς, ὅπως τοὺς ἐπρονοιάσαν διὰ νὰ βασταίνον ἄρματα τὸν τόπο νὰ φυλάττου.

Ἐν δὲ σελ. 75 περιγράφεται ὁ προνοιάτωρ ἐκπληρῶν καὶ καθήκοντα ἀκρίτου, διότι πρὸς ταῖς ἄλλαις ὑποχρεώσειςιν ὀφείλει:

νὰ ἐκπληρῶν ὁ καθεὶς τοὺς τέσσαρους του μῆνας εἰς γαρνιζόν καθολικῆν, ἔνθα ἀρέσει τ’ αὐθέντου.

¹⁾ Ἡ αὕτη σύγχυσις καὶ παρὰ Λέοντι Διακόνῳ, ὡς παρητήρησεν ὁ Hase.

ἡ δὲ καθολικὴ αὐτὴ γαρνίζου (garnison) εἶνε αὐτὴ ἢ τοῦ ἀκριτοῦ πρωτίστη ὑποχρέωσις, garnison de frontière, ὡς λέγει τὸ γαλλικὸν κείμενον τῶν αὐτῶν χρονικῶν, guarnison à las fronteras, ὡς γράφει τὸ νῦν δημοσιευόμενον ἀρχαιολογικὸν κείμενον.

Αἱ τοιαῦται συγχύσεις, ἢ μᾶλλον συγχωνεύσεις τοσοῦτον διαφόρων πρὸς ἄλληλα ἐπιτηδευμάτων καὶ ἀξιωμάτων ἔχουσιν ἱστορικὸν λόγον, ἢ ἀνάπτυξις τοῦ ὁποίου θὰ μᾶς χειραγωγῆσιν εἰς κατανόησιν οὐ μόνον τῆς στρατιωτικῆς ταύτης πολυωνυμίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς περὶ τῆς ὁ λόγος τακτικῆς.

Ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς Ἀκριτικῆς ἐποποιίας ⁴⁾ ἐξετέθη πῶς ὁ Διγενῆς νικήσας καὶ καθυποτάξας τοὺς ἐν Μεσοποταμίᾳ ἀπελάτας, διὰ τῆς συμπράξεως τούτων ἠλευθέρωσε τὰς ὑπὸ τῶν Ἀράβων κρατουμένας χώρας, τὰς ὁποίας ἢ ἐν Βυζαντίῳ κυβερνήσας τῷ παρεχώρησεν εἰς ἴδιον κληρον. Καίτοι ὅμως ὁ μεσαιωνικὸς οὗτος Ἡρακλῆς ἐξυμνεῖται ὡς ὁ μόνος ἐλευθερωτὴς τῆς χριστιανικῆς Ἀσίας, καὶ ἄλλοι συγχρόνως αὐτῷ διοργανώσαντες, τῇ συναινέσει τῶν ἀρχῶν, ληστρικὰς συμμορίας ἐπραξάν ἀκριβῶς τὰ αὐτά, καὶ τὴν αὐτὴν ἔλαβον τοῦ ἐγχειρήματος ἀμοιβήν.

Ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, παρασιωπῶν τὸ ὄνομα τοῦ περιαδομένου Διγενῆ ⁵⁾, ἐξιστορεῖ πῶς ἐπὶ τοῦ πατρὸς του Λέοντος, ὁ Ἀρμένιος Μελίας «ἐκράτησε τὸ παλαιὸν κάστρον τὴν Λυκανδόν, καὶ ἔκτισεν αὐτὸ καὶ ὠχυροποίησε, καὶ ἐκεῖσε ἐκαθέσθη, καὶ ὠνομάσθη παρὰ Λέοντος τοῦ φιλοχρίστου βασιλέως Κλεισοῦρα· καὶ μετὰ τοῦτο διεπέρασεν ἀπὸ Λυκανδῶ εἰς τὸ ὄρος τῆς Τσαμανδοῦ, κἀκεῖσε τὸ νῦν ὄν κάστρον ἔκτισε, καὶ ὡσαύτως κἀκεῖνο Κλεισοῦρα ἐκαλεῖτο· ἐκράτησε δὲ καὶ τὸ Συμπόσιον, ποιήσας αὐτὸ τουρμαρχάτον. Ἐπὶ δὲ Κωνσταντίνου τοῦ φιλοχρίστου δεσπότου... γέγονεν ἡ Λυκανδὸς στρατηγίς, καὶ πρῶτος Λυκανδοῦ στρατηγὸς ὠνομάσθη ὁ πατρίκιος Μελίας, τῷ τότε καιροῦ αὐτοῦ κλεισουράρχου ἐν Λυκανδῷ τυγχάνοντος· ὁ δὲ αὐτὸς Μελίας διὰ τὴν συνουσίαν αὐτῷ πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Ῥωμαίων πίστιν, καὶ τὰς πολλὰς καὶ ἀπείρους αὐτοῦ κατὰ τῶν Σαρακηνῶν ἀνδραγαθίας, μετέπειτα μάγιστρος ἐτιμήθη ⁶⁾. Ὁ αὐτὸς αὐτοκράτωρ ἀλλαχῶ διηγεῖται ὅτι ὁ Μελίας οὗτος μετὰ τεσσάρων ἄλλων Ἀρμενίων εἶχον προτείνει εἰς τὸν στρατηγὸν Χαρσιανοῦ Εὐστάθιον τὸν Ἀργυρὸν ὅτι, ἂν ἀναγνωρισθῶσι διὰ χρυσοβούλλου κύριοι τῶν παρευφρατειῶν κλεισουρῶν Λαρίσσης, Συμποσίου καὶ Τρυ-

πίων, ἀνελάμβανον τὴν ἀπὸ τῶν Ἀράβων ἐλευθέρωσιν τῶν τόπων τούτων. Καὶ τότε μὲν ἀπέτυχεν ἡ ἐπιχείρησις, ὁ διάδοχος ὅμως τοῦ Ἀργυροῦ Κωνσταντῖνος ὁ Δούκας, ἐνεθάρρυνε τὸν Μελίαν εἰς νέαν ἀπόπειραν πρὸς κατάκτησιν τῶν κλεισουρῶν. «Ἐρρημος γὰρ ἦν τὸ πρότερον καὶ ἀοίκητος (ἢ Λυκανδὸς) καὶ ἡ καλουμένη Τσαμανδὸς καὶ τὰ συμπαρακείμενα μέρη τῶν Ἀρμενίων, καὶ οὐκ ἦν ὄνομα αὐτῶν οὔτε ἐν λόγῳ, οὔτε ἐν ἀριθμῷ... Μελίας δὲ εὐφύης ὦν καὶ πρὸς ληστουρίαν βαρβαρικὴν ἐπιτήδειος, συμμορίαν τινὰ τῶν Ἀρμενίων ἀναλεξάμενος καὶ ταυτητὶ τῆς πόλεως τὴν ἄκραν κατοχυρώσας, ὡς ἠδύνατο, καὶ κατὰ μικρὸν προῖων ὅλην ὡς εἶπεν τὴν πόλιν τοῦ πτώματος ἤγειρε, καὶ προβαίνουσα ἐπὶ τὸ πρόσθεν πᾶσα ἡ χώρα μεστὴ γέγονε τῶν Ἀρμενίων, κουροτρόφος οὔσα ἀγαθὴ τε καὶ ἰππόβοτος, καὶ βοσκημάτων εἰς τροφήν ἐπιτήδειος· διὸ καὶ θέμα κατωνομάσθη, καὶ εἰς στρατηγίδα περιδοξὸν ἀνήχθη σπουδῇ τουτουῖ τοῦ Μελίου καρτερόφρονος».

Ἡ περὶ Μελίου διήγησις τοῦ Πορφυρογεννήτου τοσοῦτον συμφωνεῖ πρὸς τὰ ὑπὸ τῆς ἐποποιίας καὶ τῶν δημοτικῶν ἄσμάτων περὶ Διγενῆ ἡδόμενα, ὥστε, ἂν σπουδαῖοι λόγοι δὲν ἐκώλυον, εὐχερῶς θ' ἀνεγνωρίζομεν ἐν τῷ Μελίᾳ αὐτὸν τὸν Διγενῆν.

Ὁ αὐτὸς αὐτοκράτωρ διηγεῖται πῶς ἐπὶ Ῥωμανοῦ Α' προήχθη εἰς ἀκριτικὸν θέμα καὶ ἡ ἐν Κιλικίᾳ Σελεύκεια, ἧτις «κλεισοῦρά τις ἦν καὶ φυλακὴ διὰ τὰς ἐκδρομὰς τῶν ἐκ τῆς Ταρσοῦ Σαρακηνῶν, διὰ τὸ εἶναι τὸν τόπον δυσπρόσοδον» ἀλλὰ δὲν μνημονεύει τίς ὁ μεταβαλὼν εἰς στρατηγίδα καὶ τὴν κλεισοῦραν ταύτην, καθὼς καὶ οἱ ἄλλοι ἱστορικοὶ δὲν μνημονεῦσιν πῶς ἐσηματίσθησαν τὰ ὑπὸ τῆς Παραδρομῆς ἀναφερόμενα μεγάλα «ἀκριτικὰ θέματα», καὶ ἰδίως πῶς ἀπὸ τοῦ Ἡρακλείου κατεστράφη ἡ ἐνότις τῆς στρατιωτικῆς διοικήσεως διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως ἀνεξαρτήτων στρατιωτικῶν θεμάτων, ἐν οἷς σὺν τῷ χρόνῳ ἀπωλέσθη καὶ αὐτὴ ἡ μνήμη τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ὀνόματος, ὡς μετὰ τινος βαρυθυμίας αὐτὸς ὁ Πορφυρογεννήτος γράφει: «νυνὶ δὲ στενωθείσης κατὰ τε ἀνατολὰς καὶ δυσμὰς τῆς Ῥωμαϊκῆς βασιλείας, καὶ ἀκρωτηριασθείσης ἀπὸ τῆς ἀρχῆς Ἡρακλείου τοῦ Λίβυος, οἱ ἀπ' ἐκείνου κρατήσαντες, οὐκ ἔχοντες ὅποι καὶ ὅπως καταχρήσονται τῇ αὐτῶν ἐξουσίᾳ, εἰς μικρὰ τινα μέρη κατέτεμον τὴν ἑαυτῶν ἀρχὴν καὶ τὰ τῶν Στρατιωτῶν τάγματα, μάλιστα καὶ ἐλληνηζόντες καὶ τὴν πάτριον καὶ τὴν Ῥωμαϊκὴν γλῶτταν ἀποβαλόντες... αὐτὸ γὰρ τὸ ὄνομα τοῦ θέματος ἐλληνικὸν ἐστὶ καὶ οὐ Ῥωμαϊκόν, ἀπὸ τῆς θέσεως ὀνομαζόμενον.»

Ὅ,τι ἡ ἐπίσημος ἱστοριογραφία ἀποκρύπτει, δύναται ἀλλοθεν ν' ἀποκαλυφθῇ. Καὶ ἐν πρώτοις

4) Sathas et Legrand, les exploits de Digénis Akritas, Paris. 1875.

5) Περὶ τῶν λόγων τῆς παρασιωπήσεως ταύτης βλέπε τὸ αὐτὸ σύγγραμμα.

6) Τόμ. 3, σελ. 227—8.

ἡ λέξις *θέμα* ἢ τοσοῦτον ἀπαρέσκουσα εἰς τὸν Πορφυρογέννητον, καὶ δι' ἧς ἀπὸ τοῦ Ἡρακλείου δηλοῦνται αἱ στρατιωτικαὶ διοικήσεις, ἔχει καθαρὰν ἀκριτικὴν σημασίαν, ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὴν *στάσις* ἢ *στασιδιον*, τὴν *statio* τῶν Ῥωμαίων, λέξιν σημαίνουσαν τὸν στρατιωτικὸν σταθμὸν καὶ τὴν σκοπιάν, ἧτοι τὴν λεγομένην ἐπι ὑπὸ τοῦ λαοῦ βίγλαν. Ἐν τῷ ὄρισμῳ τῆς δικαιοδοσίας καὶ τῶν καθηκόντων τῶν προνοητῶν τῶν ἀκριτικῶν θεμάτων ἡ Παραδρομὴ σημειοῖ «καὶ οἱ τυπωθέντες βιγλάτορες σφοῖ τῷ ἀριθμῷ καὶ μὴ ἔλλιπεις ἀπέρχονται, καὶ μὴ καταλιμπάνωσι τὰς στάσεις αὐτῶν, ἐν αἷς βλέπειν καὶ φυλάττειν τὰς ὁδοὺς ἐτάχθησαν, μῆτε χρονίζειν ἐπι τοῖς αὐτῶν στασιδίοις.» Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἡ *στάσις*, *στασιδιον* σημαίνει καὶ τιμαριωτικὸν διαμέρισμα, ἢ ἀπλῶς τιμαριωτικὸν χωρίον, ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὴν ἐπι τὸ φραγκικώτερον λεγομένην κατούναν (*canton*). Ἐν χρυσοβούλλοις τοῦ Ἀνδρόνικου Παλαιολόγου μνημονεῦνται «τὸ στάσιον τοῦ Ἡλία» καὶ τὸ «στασιν τοῦ Χασανῆ», ἐν δὲ ἐνετικαῖς ἐγγράφοις αἱ *statio* τῶν στρατιωτικῶν ἀρχόντων τῆς Τήνου καὶ Μεθώνης. Ὅτι δὲ τὸ θέμα εἶνε καθαρὰ ἀκριτικὴ λέξις δηλοῦται καὶ ἐκ τούτου διοργανώσαντες οἱ Ῥωμαῖοι τὰ *λίμινα* ἢ ἀκριτικὰ θέματα, περὶ ὧν κατωτέρω, συμπεριέλαβον τὰς ἀπὸ τοῦ Εὐφράτου μέχρι Ἰσαυρίας χώρας εἰς τὸ λεγόμενον *Limen Orientale*, ἐξελληνισθὲν ὕστερον εἰς θέμα τῶν Ἀνατολικῶν ἀλλὰ τὸ ὄνομα τοῦτο, πρῶτον μνημονεῦμενον ἐν ἔτει 669, φαίνεται ἀρχαιότερον καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἡρακλείου, διότι ὁ Θεοφάνης (6113) διηγούμενος τὴν κατὰ Περσῶν ἐκστρατείαν τοῦ βασιλέως γράφει «ἐντεῦθεν (ἐκ τῶν Κιλικίων πυλῶν) ἐπι τὰς τῶν θεμάτων χώρας ἀφικόμενος», ἐξ ὧν δηλοῦται, ὅτι τὸ Ἀνατολικὸν *λίμιτον*, τὸ ὕστερον ὀνομασθὲν θέμα τῶν Ἀνατολικῶν, ἀπετελεῖτο ἐκ θεμάτων, δηλαδή στασιδίων διὰ τὸν αὐτὸν δὲ λόγον τὸ αὐτὸ θέμα ὀνομάζεται ἐν τῇ Παραδρομῇ «τὰ μέγιστα ἀκριτικὰ θέματα». Πότε ἀκριθῶς ἐξελληνίσθη τὸ *limen* τοῦτο εἰς θέματα ἀγνωστῶν ἀμφιβάλλομεν ὅμως ἂν ὁ κατὰ τῆς ἐξελληνίσεως ταύτης διαμαρτυρούμενος Πορφυρογέννητος ἐγίνωσκε τὴν ἀντίστοιχον λατινικὴν λέξιν, ἀφοῦ ὁ πολὺ λογώτερος καὶ παλαιότερος τούτου Θεοφάνης διαφθερίζει τὴν λέξιν εἰς *λιμωτόν*.

Ἐν ἀρχῇ εἶπομεν ὅτι συγχρόνως τῇ εἰσβολῇ τοῦ Ἡρακλείου εἰς τὰ ἀνατολικά θέματα μνημονεῦνται καὶ οἱ Στρατιῶται μετὰ τῶν παληκαρίων των προκινδυνεύοντες κατὰ τῶν Ἀθάρων. Τότε δὲ καὶ οἱ Μαρδαῖται καταλαβόντες τὰς κλεισούρας τοῦ Λιβάνου, ἀνεγνωρίστησαν ἀνεξάρτητοι, ὡς γράφει ὁ Εὐόδιος. Ἡ ὑπὸ Ἡρακλείου πρῶτη ἐκκοπή στρατιωτικῶν νομισμάτων φερόντων τὴν ἐλληρικὴν ἐπιγραφὴν «Ἀνάνωσις», συμπίπτει πρὸς

τὴν ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου μεμφομένην κατατομὴν τοῦ ἐνιαίου τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς εἰς μικρά. Ἐν τούτοις εἶνε πολὺ περιεργος ἢ παρὰ Θεοφάνει διήγησις περὶ στάσεως τοῦ θέματος τῶν Ἀνατολικῶν κατὰ Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου, παρ' οὗ ἀπήτησαν τὴν στέψιν καὶ τῶν δύο ἐτέρων ἀδελφῶν του. Ὁ βασιλεὺς ταραχθεὶς ὑπεσχέθη τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς εὐχῆς τῶν ἀκριτῶν τούτων, ἀλλ' ἀποστείλας τὸν πατρικίον Θεοφάνην «ἔλαβεν τὰ πρωτεῖα αὐτῶν τοῦ ἀνελεῖν ἐν τῇ Πόλει καὶ μετὰ τῆς συγκλήτου βουλευσασθαι, καὶ ποιῆσαι τὸ θέλημα αὐτῶν. Εὐθέως δὲ ὁ βασιλεὺς αὐτοὺς ἐφοῦλκισε... τοὺς δὲ ἀδελφούς αὐτοῦ ἐρρινοκόπησε.» Τὸ γεγονός τοῦτο εἶνε ἀξιοσημείωτον, διότι ἀφ' ἐνὸς βλέπομεν τοὺς ἀκρίτας ἐπιτηροῦντας αὐτὰ τὰ βασιλικά νόμιμα, ἀφ' ἐτέρου δὲ τὴν βασιλείαν ὑποσχομένην μὲν τὴν συζήτησιν τῆς προτεινομένης παρανομίας μετὰ τῆς συγκλείτου, κρύφα δ' ἐπιβουλεωμένην τοὺς ἀναμιγνυομένους εἰς τὰ βασιλικά πράγματα· τὸ περιεργότερον δὲ ὅτι τὸ θέμα κυβερνᾶται ὑπὸ πρωτεῖων, τὰ ὁποῖα ἀναπολοῦσι τὰ ἀρματωλικά *πρωτάτα*, συσχεπτόμενα μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ ἐν ἴσῃ ψήφῳ. Ἡ πρὸς τοὺς Μαρδαῖτας διαγωγὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ Β', αἱ πρὸς τὸν Διγενὴν διενέξεις τοῦ Πορφυρογεννήτου, αἱ προσπάθειαι τοῦ Ἀλεξίου εἰς σύλληψιν τοῦ ἐλευθερωτοῦ καὶ ἀνεξαρτήτου δουκὸς τῆς Τραπεζοῦντος Θεοδώρου τοῦ Γαβρᾶ, ὁ κατὰ τῶν ἀκριτῶν πόλεμος Κωνσταντίνου τοῦ Α', Ἰουστινιανοῦ, καὶ αὐτοῦ ἐπι τέλους τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἐν ἀνάγκῃ οἱ βασιλεῖς ἀποταμόντες τὴν ἀρχὴν, ὕστερον προσεπάθησαν ν' ἀναλάβωσι τὰς δοθείσας ἢ ἐλευθερωθείσας χώρας. Οὕτω καὶ αἱ Τουρικαὶ ἀρχαὶ ἀναγνωρίζουσιν ἐξ ἀνάγκης τοὺς ἀρματωλοὺς, πολλὰ ὅμως ἐν σκότει μηχανῶνται εἰς ἐξόντωσιν των τὰ δημοτικὰ ἄσματα ἀφελῶς ἐξεικονίζουσι τοὺς φόβους τῶν τελευταίων προσκαλουμένων ὑπὸ τῶν ἀρχῶν εἰς συνέντευξιν:

— Σκιάζομαι, μπέη μ', σκιάζομαι, τὴν ἀπιστιὰ φοβᾶμαι.

Διὰ τῆς αὐτῆς περίπου γλώσσης καὶ ὁ Διγενὴς ἀποφεύγει τὴν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος προτεινομένην ὁμιλίαν. Ἐκ τοῦ Πορφυρογεννήτου μανθάνομεν, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ περιουδύων, ἅμα ἐφθάνεν εἰς τὰ ὄρια ἀκριτικοῦ θέματος, ὧφειλε ν' ἀποβάλλῃ τὴν ἀκολουθίαν του, καὶ ὑπὸ μόνων ἀκριτῶν συνοδευόμενος νὰ εἰσέρχεται εἰς τὸ θέμα.

(Ἔπεται συνέχεια)

Κ. ΣΘΑΕ

Ὅρθως εἶπεν ὁ Ἀντισθένης ὅτι οἱ θέλοντες νὰ ζῶσιν ἀσφαλῶς ἔχουσιν ἀνάγκην ἢ φίλων γησιῶν ἢ ἐχθρῶν διαπύρων· διότι οἱ μὲν φίλοι νοθευοῦντες τοὺς ἀμαρτάνοντας ἀποτρέπουσιν αὐτοὺς τῶν σφαλμάτων, οἱ δὲ ἐχθροὶ λοιδοροῦντες αὐτοὺς.